

ZAMONAVIY OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUV JARAYONINI TASHKIL ETISH STRATEGIYALARINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI

Avazov A'zam Januzaqovich,

A.Qodiriy nomidagi Jizzax davlat pedagogika universiteti, i.f.f.d. (PhD), doçent

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarining o'quv jarayonidagi tizimli o'zgarishlar strategiyasi aniqlangan, turli xil ta'lim modellari o'quv jarayonidagi o'zgarishlarning strategiyalarini amalga oshirish uchun potentsial foydalanish nuqtai nazaridan tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ta'lim strategiyasi, ta'lim modeli, reflektiv-baholash, innovatsion ta'lim.

ЗНАЧЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

Авазов Азам Джанузакович,

Джизакский государственный педагогический университет имени А.Кодири, д.ф.э. (PhD), доцент

Аннотация: В данной статье определены стратегии системных изменений в образовательном процессе высших учебных заведений на сегодняшний день, проанализированы различные образовательные модели с точки зрения их потенциального использования для реализации стратегий изменений в образовательном процессе.

Ключевые слова: образовательная стратегия, образовательная модель, рефлексивно-оценочное, инновационное образование.

THEORETICAL AND PRACTICAL SIGNIFICANCE OF STRATEGIES FOR ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN MODERN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Avazov Azam Dzhanuzakovych,

Jizzakh State Pedagogical University named after A.Kodiri, Ph.D., Associate Professor

Annotation: this article identifies the strategy of systematic changes in the educational process of higher education institutions today, analyzes different educational models in terms of potential use for the implementation of strategies for changes in the educational process.

Keywords: educational strategy, educational model, reflective-assessment, innovative education.

Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarining o'quv jarayonidagi tizimli o'zgarishlar strategiyasi o'quv strategiyasini o'zgartirishni nazarda tutadi.

Ta'lim strategiyasi - bu maxsus ishlab chiqilgan ta'lim dasturlari orqali oldindan belgilangan natijalar va ularga erishish uchun tegishli vositalarga ega bo'lgan o'ziga xos ta'lim modeli.

Shunday qilib, strategiyani aniqlash - bu maqsadni aniqlash va uning uchun ta'lim mazmunini o'zlashtirish jarayonini, jarayonni boshqarish tizimi sifatida tegishli o'zaro ta'sirlar tizimini loyihalashdir. Ta'lim modeli deganda o'quv jarayonida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro munosabatlar quriladigan qonuniyatlarni umumlashtiruvchi va tushuntiruvchi asosiy tamoyillarni belgilovchi ilmiy nazariyaga asoslangan ta'limni tashkil etish tizimi tushuniladi. O'quv modeli o'z mohiyatiga ko'ra didaktik modeldir, chunki turli xil ta'lim modellari asosiy didaktik munosabatlar tarkibiy qismlarining o'zaro ta'sir jarayonlari nisbati bilan farqlanadi. Ta'lim nazariyasi turli modellar orqali amalga oshirilishi mumkin.

Olingan nazariy ta'lim modelining tuzilishi o'zgarmas va o'zgaruvchan xususiyatlarni o'z ichiga oladi:

ta'lim berish va o'qitish: jarayonlar o'rtasidagi birlik va korrelyatsiya;

tarbiyaning mazmuni va jarayoniy tomoni: ulardan birining birligi va ustunligi;

ta'lim mazmuni: uning elementlari soni va ularni tanlash imkoniyati;

o'qitish usullari: ularning mohiyati va tanlovi;

ta'lim jarayoni ishtirokchilarining o'zaro ta'siri: o'zaro ta'sirning diqqat markazidaligi;

tarbiyaviy faoliyatni boshqarish: sub'ekt-ob'ekt, sub'ekt-sub'ekt, aralash;

kelajakdagi kasb bilan bog'liqlik: istiqbolli, professional kontekstning mavjudligi.

Ta'limning nazariy modelining aniqlangan xususiyatlari va oliy ta'lim muassasalarining o'quv jarayonidagi o'zgarishlar strategiyalari o'rtasidagi bog'liqlik quyidagi jadvalda keltirib o'tilgan.

O'zgarish strategiyasi	Me'zonlar
ta'lim faoliyatini shaxsiylash-tirishga imkon beradigan o'quv jarayonining noxizirligi;	o'qitish metodlari: ularning mohiyati va tanlash imkoniyati;
bo'lajak mutaxassisning kasbiy kompetentsiyasining asosi sifatida talabaning kognitiv kompetentsiyasini rivojlantirishga yo'naltirish;	o'qitish va o'rganish: jarayonlar o'rtasidagi birlik va o'zaro bog'liqlik; o'rganishning mazmunli va jarayoniy tomoni: ulardan birining birligi va ustunligi; kelajakdagi kasb bilan bog'liqlik: istiqbolli, kasbiy kontekstning mavjudligi;
o'quv jarayoni ishtirokchilarining o'zaro ta'sirining interaktivligi, ularning kognitiv faoliyatga jalb etilishi, o'qishda ma'noga bo'lgan ehtiyojni amalga oshirishda ishtirok etish, mustaqillik va javobgarlik.	o'quv jarayoni ishtirokchilarining o'zaro ta'siri: o'zaro ta'sirning yo'nalishi; ta'lim faoliyatini boshqarish tabiati: sub'ekt-ob'ekt, sub'ekt-sub'ekt, aralash.

Aniqlangan turli xil ta'lim modellari oliy ta'lim muassasalarining o'quv jarayonidagi o'zgarishlarning strategiyalarini amalga oshirish uchun potentsial foydalanish nuqtai nazaridan tahlil qilingan. Bizningcha, didaktik tadqiqotlarning asosiy qismi maktabdagi o'quv jarayoniga bag'ishlangan bo'lishiga qaramay, ularning natijalaridan oliy ta'lim muassasalari o'quv jarayonini tahlil qilishda foydalanish qonuniydir, chunki asosiy didaktik aloqalar har qanday o'quv jarayonining mohiyatini tashkil etadi. Oliy ta'lim muassasalarining o'quv jarayoni didaktik rivojlanish nuqtai nazaridan ancha konservativdir, ammo ma'lum darajada maktabda paydo bo'ladigan barcha yangiliklar oliy ta'lim muassasalari ta'limida namoyon bo'ladi.

Ta'limning an'anaviy modelida aks ettiruvchi-baholash ko'nikmalaridan zaif foydalanish bilimdagi bo'shliqlarni to'liq his qilish imkonini bermaydi. Qoida tariqasida, o'qitish o'rganishdan ustun turadi, bu ta'lim faoliyatini pedagogik boshqarish bir yo'nalishli ekanligini anglatadi: o'qituvchi vazifalarni belgilaydi va chiqaradi, talaba ularni o'qituvchi tomonidan taqdim etilgan nazariy materiallardan foydalangan holda bajaradi.

Shunday qilib, talabalarning o'quv faoliyati ko'p jihatdan «tayyor» bilimlarni o'zlashtirish bilan bog'liq va reproduktivdir. Ogohlikning predmeti - bu bilim, qisman faoliyat algoritmlari, hatto kamroq tez-tez harakatlarning o'zi yoki muammolar, ularni hal qilish usullari, ularni hal qilish usullarini izlash va bilishni talab qiladi. G.A.Atanov ta'limning an'anaviy modelining asosiy kamchiligi olimlar tomonidan ta'lim tizimida tizimni tashkil etuvchi omil sifatida belgilagan talaba faolligini shakllantirish vazifasiga yetarlicha e'tibor bermaslikdir. Shunday qilib, o'quv modellarini tahlil qilish, qo'shimcha ravishda, OTMning o'quv jarayonida talabalarning o'quv faoliyatini boshqarish muammosining dolzarbligini tasdiqlaydi. Olingan xulosalar ta'limning an'anaviy modelini biz belgilagan mezonlar nuqtai nazaridan tavsiflaydi, ammo shuni tan olish kerakki, an'anaviy ta'lim ma'lum bir tarixiy davrda o'zini oqladi.

Ta'lim jarayonining innovatsion modelidagi bilimlar shaxs yoki tashkilotning raqobatdosh ustunligiga erishish vositasidir. Asosiy qadriyat - kelajakdagi mutaxassisning o'ziga xosligini belgilaydigan shaxsiy bilim. Innovatsion ta'lim olishdan ko'ra ko'proq bilimlarni yaratish bosqichi bilan bog'liq. Innovatsion faoliyatni zamonaviy tushunish jamoada ishlash zarurati bilan bog'liq va shuning uchun bilimlarni («bilimlar spirali») ishlab chiqarishga hissa qo'shadigan muloqot qobiliyatlari talab qilinadi, zamonaviy jamiyatdagi guruh ongiga qaraganda samaraliroq, individual aql.

Reflektiv-baholash faoliyati, eng avvalo, bilimlarning innovatsionligini aniqlashga qaratilgan. Ushbu modeldagi talabalarning o'quv faoliyatining tabiati ijodiydir. Innovatsion ta'lim modeli ommaviy ta'lim uchun qiyin, chunki u talabalarning ijodiy qobiliyatlariga yuqori talablar qo'yadi.

Ta'lim jarayonining tadqiqot modeli bilimni maqsad va potentsial ijtimoiy va shaxsiy qadriyat sifatida tan olishni o'z ichiga oladi (G.L.Ilin, N.N.Nechaev). Bilim bilan ishlash ko'nikmalari loyiha faoliyati orqali amalga oshiriladi, bilimlarni avlod orqali o'zlashtirish, ijodiy samarali o'quv faoliyati bilan bog'liq bo'lib, ideal holda bilimlarni tijoratlashtirish bilan yakunlanadi. Tadqiqot modeli

cheklangan darajada kommunikativ ko'nikmalarni shakllantiradi, garchi ijodiy harakat individual va guruhning intellektual va hissiy harakatlarini o'z ichiga oladi. Refleksiv-baholash qobiliyatlari ushbu modelda sezilarli darajada rivojlanadi, chunki doimiy ravishda o'z shaxsiy bilimlarini baholash, muammolashtirish va qayta baholashni talab qiladi, bu esa vaqti-vaqti bilan qayta ko'rib chiqish inqirozi holatiga tushib qoladi. Ta'lim jarayonining tadqiqot modeli, qoida tariqasida, chiziqli emas. Bunday holda, tadqiqot izlanish jarayonining o'zi kuchli motivatsiya bo'lib, natija uchun shaxsiy javobgarlikni uyg'otadi, bu nafaqat talabning intellektual qobiliyatlari, balki uning faoliyatini tashkil etish qobiliyati bilan ham belgilanadi.

Ta'lim jarayonining kommunikativ modelida (K.J.Gergen) bilim kommunikatsiya mahsuli sifatida tushuniladi, o'rganish motivatsiyasi muloqot motivatsiyasiga kamayadi. Shunga ko'ra, ta'lim jarayoni ko'proq bilimlarni tarqatish, o'zlashtirishga qaratilgan. Muloqot ko'nikmalari ushbu modelda eng ko'p ishtirok etadi, refleksiv-baholash qobiliyatlari ham yangilanadi, chunki o'rganish jalb qilish, inklyuziya va boshqalarni va o'zini tanqidiy o'rganish orqali amalga oshiriladi.

Shunday qilib, ta'lim modellarning yetarlicha xilma-xilligi mavjud bo'lib, ularni amalga oshirish tajribasi tizimli o'zgarishlarni amalga oshirishda foydali bo'lishi mumkin.

Ta'limning turli modellari (ham keng tarqalgan va so'nggi yillarda paydo bo'lgan) tahlili ularning oliy ta'lim muassasalarining o'quv jarayonidagi tizimli o'zgarishlarning belgilangan strategiyalarini amalga oshirishga mosligi nuqtai nazaridan amalga oshirilgan.

Modellarning xilma-xilligi oliy ta'lim muassasalarining o'quv jarayonidagi tizimli o'zgarishlar yo'llarini izlashdan dalolat beradi. Oliy ta'lim muassasalari o'quv jarayonidagi tizimli o'zgarishlarni amalga oshirishni talabalarning o'quv faoliyatini pedagogik boshqarishning o'zgarishi bilan bog'lash mumkin bo'ladi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi Farmoni.// T., 2022. –B.39. www.lex.uz
2. Герген, К. Дж. Социальная конструкция в контексте / Пер. с англ. А. А. Киселева, Ю. С. Вовк. Харьков: Гуманитарный центр, 2016. 328 с
3. Ильин, Г. Л. Психолого-педагогические аспекты перехода к системе непрерывного образования / Г. Л. Ильин. - С.86
4. Нечаев Н. Н., Резницкая Г. И. Формирование коммуникативной компетенции как условие становления профессионального сознания специалиста // Вестник УРАО. — 2001. — № 1 (11). — С. 78-96.
5. Хамидов Ж.А. Использование мультимедийных технологий в профессиональном образовании // Среднее профессиональное образование, 68-69 11 2011
6. Hamidov J. A. Using Multimedia Technology Problems in Professional Education // Eastern European Scientific Journal /Auris – Verlag.de 2019, №1. 187- 190 стр.